

DOI 10.26886/2414-634X.1(20)2018.8

UDC: 37(09)

RELIGIOUS EDUCATION IN UKRAINE: REINTERPRETATION OF THE NOTION WITHIN MODERN SOCIAL HISTORICAL TERMS

A. V. Shevchuk

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University,
Ukraine, Kropivnitskiy

The article contains an analysis of interconnection of education and religion as important factors of socio-cultural development of society. The special emphasis is made upon relevance of deep scrutiny of the term “religious education” in modern socio-religious situation, taking into consideration European and worldwide experience. The conclusion is made that understanding of such notion as “religious education” within only confessional activity at the modern stage is not enough to reveal all the key aspects of the term, because modern society desires to include religious elements into the educational process and into the process of upbringing of the students at the basis of values, which are the core, some sort of fundament that unites different levels and spheres of the culture.

Key-terms: society, religious education, secular education confessional education, poly-confessionality, moral values.

Шевчук А. В. Релігійна освіта в Україні: переосмислення поняття в сучасних суспільно-історичних умовах/ Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Україна, Кропивницький

В статті проаналізований взаємозв'язок освіти та релігії як важливих чинників соціокультурного розвитку суспільства. Автором зроблено акцент на розкритті поняття «релігійна освіта» в

сучасній суспільно-історичній ситуації, виходячи із європейського та світового досвіду.

На основі аналізу наукової літератури в статті зроблено висновок, що розуміння поняття «релігійна освіта» в межах лише конфесійної діяльності на сучасному етапі не у всій повноті розкриває широту поняття, адже сучасне суспільство прагне включати релігійну складову у процес навчання та виховання учнів на основі цінностей, які являються загальною основою, своєрідним фундаментом, котрий об'єднує різні рівні та сфери культури.

Ключові слова: суспільство, релігійна освіта, конфесійна освіта, поліконфесійність, моральні цінності.

Постановка проблеми. У сучасному світі освіта і релігія є важливими чинниками його соціокультурного розвитку, тому зростання в останні роки в Україні інтересу до релігійних питань, намагання багатьма науковцями та суспільними діячами переосмислити роль релігії в житті окремої людини та її місце у суспільних процесах не виглядає нелогічним на фоні європейського та світового досвіду. Адже трансформації, котрі відбуваються у сучасному світі, торкаються всіх сфер суспільного життя взагалі, а взаємостосунків релігії та освіти зокрема.

Слід відзначити, що в українській педагогіці термін «релігійна освіта» досить незрілий і має досить багато синонімів: «конфесійна освіта», «гуманітарна релігійна освіта», «релігійно-культурологічна освіта», «духовно-моральне виховання». Така різноманітність визначень релігійної освіти існує, тому що в сучасній педагогіці даний термін до цього часу не набув загальноприйнятого значення. Необхідно також зазначити, що суть релігійної освіти ще не

достатньо висвітлена у законодавчих актах нашої країни, які регулюють освітнє поле діяльності.

Донедавна у вітчизняній педагогіці поняття «релігійна освіта» використовувалося більше у його вузькому розумінні, тобто у сенсі отримання студентами релігійної освіти під час навчання у духовних закладах.

Дослідник проблем релігійної освіти Ф.Козирев розподілив «релігійну освіту» на три основні типи, а саме: професійну, спеціальну та шкільну релігійну освіту.

Професійна релігійна освіта має ціль готувати церковнослужителів різних рівнів для здійснення служінь у практиці релігійної організації, а також для науково-дослідної чи педагогічної діяльності в контексті вивчення релігії.

Спеціальна (парафіяльна) релігійна освіта охоплює в собі молитовні й медитативні практики, оголошення (катехизацію) та інші види виховання та навчання певних релігійних традицій, які здійснюються в релігійній громаді чи сім'ї.

Загальна релігійна освіта насамперед має завдання впливати на всебічний розвиток особистості через виховання основ релігійного світогляду, принципів поведінки у соціумі та ставлення до навколишнього середовища, має сприяти розширенню інтелектуального кругозору, розвитку естетичних смаків та морально-естетичної культури [2,с.537-541].

З часом риторика зазнає певних змін, і багато науковців та працівників освіти, чітко усвідомлюючи важливість виховання високоморального громадянина своєї країни та вбачаючи у цьому процесі доцільність використання духовного потенціалу церкви, починають акцентувати увагу на необхідності надати можливість релігійним організаціям право «мати свої навчальні заклади усіх рівнів і

типів, підготовка в яких відповідала б державним стандартам освіти, а самі вони патрунувалися б засновниками» [3,с.77], тобто відбувається певне зміщення акцентів від потреб конфесійної освіти до шкільної освіти.

До цього часу в Україні була порівняно невелика кількість шкіл, засновниками яких є релігійні організації, адже всього сектор приватних шкіл складав лише один відсоток у співвідношенні з державними школами. До прикладу, в Німеччині частка становила 14 відсотків, у Швеції -15, у Франції - 18, у Нідерландах - 70, у Новій Зеландії - 95, у США - 13[4, с.166]. Підписання зазначеного указу дало можливість для поступового «виходу із тіні» тих освітніх закладів, які вже провадили свою діяльність, а також для створення нових шкіл.

Сприятливі обставини стали причиною росту чисельності приватних закладів освіти, а також поштовхом щодо переосмислення поняття «релігійна освіта» в Україні, істотно розширивши його, виходячи із конкретної суспільно-історичної ситуації, в якій ми перебуваємо на цей час.

Зважаючи на вищесказане, ставимо за ціль у даній статті зупинитися на визначенні поняття «релігійна освіта», виходячи із європейського та світового досвіду та зіставляючи його із сучасною ситуацією в Україні.

Ми погоджуємось із твердженнями, що сутність релігійної освіти є набагато ширшою і має в собі, окрім підготовки служителів релігійних культів, всі інші знання щодо релігії, тобто «релігійна освіта – це будь-яка освіта, пов'язана з отриманням знань про релігію» [5].

Саме тому в Україні в останній час було проведено багато наукових конференцій, створено різні платформи, які служать для діалогу про сутність релігійної освіти, залучаючи до нього вітчизняних вчених і науковців зі світового простору. Більшість із них відзначають

певну диференціацію цього поняття, наголошують на деяких відмінностях та різноманітностях.

До прикладу, відомий релігієзнавець Тім Енсен підкреслює різницю між релігійною освітою та освітою про релігію, вказуючи на суттєві відмінності. На його думку, «релігійна освіта» – це освіта через призму традиції певної релігійної організації, а «освіта про релігію» – це науково-витримана програма подачі об'єктивної інформації про різні релігії світу» [6]. Обидва зазначені терміни використовуються не лише у вузькому значенні конфесійної освіти, а торкаються також навчання і виховання учнів шкіл.

У свою чергу, професор Берглунд, аналізуючи ситуацію у європейських країнах, виділяє наступні типи релігійної освіти: релігієзнавчий (позаконфесійний) і деномінаційний (конфесійний) [7], кожен із яких має характерні особливості. Конфесійний або деномінаційний підхід використовує відокремлену(сепаративну) систему релігійного навчання, згідно з якою учні розділяються по різних групах, відповідно до власної деномінаційної приналежності, тобто лютерани перебувають у класі із лютеранським пресвітером, католики – із католицьким священиком. Релігієзнавчий підхід відрізняється тим, що він не передбачає розділення по певних групах за конфесійною ознакою, в одному класі учні отримують знання про різні релігії, їх особливості. Такий тип містить у собі інтеграційну складову навчання.

На сьогодні також досить поширеною і простою для розуміння є модель, запропонована П. Шрейнером, який розмежовує «освіту в релігії», «освіту про релігію» та «освіту від релігії» [8].

«Освіта в релігії» відбувається поза стінами державних шкіл шляхом занурення учнів у певну релігійну традицію, тоді як «освіта про релігію» передбачає загальний релігієзнавчий підхід у навчанні для виховання здатності людини орієнтуватися у різноманітному та

багатогранному світі релігійних поглядів, а «освіта від релігії» пропонує різні підходи для вирішення важливих питань з точки зору основних релігійних та етичних систем для вироблення власних поглядів та розуміння. Слід відзначити, що дане розділення є лише логічним узагальненням, насправді всі ці системи існують у змішаному вигляді.

Цікаво в контексті даного дослідження поглянути на ситуацію в Україні та відзначити, що на даний час засновники та керівники різних типів шкіл все активніше звертають увагу на релігійну складову у процесі освіти учнів. Виходячи із цієї переконаності виглядає цілком послідовним і логічним, коли певна релігійна деномінація стає засновником освітнього закладу, беручи на себе відповідні обов'язки, вона переслідує ціль навчання та виховання учнів в контексті свого релігійного досвіду та традиції.

Основою для подібного типу навчальної програми релігійної освіти, яка пропонується у подібних школах, є специфічні конфесійні переконання. Такі школи дуже часто дотримуються конкретно визначеної релігії, наприклад, православної, католицької чи протестантської. Головною ціллю навчальної програми є прищеплення всім учням цінностей і релігійних переконань тієї церковної організації, якій належить школа.

Також варто відзначити, що за останній час у школи, засновані релігійними деномінаціями, прийшла велика кількість учнів із сімей, що належать до різноманітних конфесій. Це пов'язано з переконанням, що подібні навчальні заклади пропонують більш якісну освіту, роблять акцент на абсолютних цінностях і мають більш високий критерій поведінки учнів. Тому в багатьох подібних освітніх закладах пропонується академічна програма навчальної дисципліни, яка не сконцентрована на вивченні особливостей віровчення певної релігійної конфесії, а переслідує ціль знайомства учнів із

загальнохристиянськими цінностями. Такі навчальні заклади мають міцну релігійну основу, яка чітко відзначена в їх навчальній програмі.

Подібні школи виступають прихильниками щоденного вивчення біблійних текстів, при цьому вони намагаються вчити не конкретним доктринам, а універсальним релігійним принципам. Свою головну ціль вони вбачають у тому, щоб донести до тих, хто вчиться, переконаність про необхідність особистого духовного зростання і вчать їх довіряти релігійним принципам. Такі позаконфесійні школи, як правило, приваблюють учнів із сімей, що мають дуже різноманітні релігійні переконання, оскільки батькам подобається школа, котра не пропагує ніяких специфічних поглядів, які суперечать їх особистим переконанням.

Ще одна категорія навчальних закладів, найбільш поширена в Україні, пропонує академічну дисципліну, основною ціллю якої є інформування учнів шкіл про різноманітні релігійні традиції, при цьому застосовуються міри, які не допускають пропаганди будь-якого конкретного віровчення. Найчастіше це урок «Християнська етика» або інші синонімічні за назвою та змістом навчальні курси. Такий тип характерний для державних шкіл.

На основі вище сказаного робимо **висновок**, що факт присутності релігійної складової в освітніх закладах різного типу свідчить про зростання загальної переконаності в тому, що прищеплення дітям моральних цінностей в процесі отримання ними шкільної освіти має велике значення для формування гідної громадянської свідомості та суспільної позиції, а на основі вивчення наукової літератури відзначаємо, що розуміння поняття «релігійна освіта» в межах лише конфесійної діяльності на сучасному етапі не у всій повноті розкриває широту даного поняття, адже сучасне суспільство прагне включати релігійну складову у процес навчання та виховання учнів на основі

цінностей, які являються загальною основою, своєрідним фундаментом, котрий об'єднує різні рівні й сфери культури. Слід, також, відзначити на основі аналізу світового досвіду, що в більшості країні терміном «релігійна освіта» позначається процес отримання знань про освіту саме на рівні школи, в той час, як на рівні вищої освіти заведено говорити про богословську або релігієзнавчу освіту.

Література:

1. Лагодич М. Релігійна освіта в Україні: сучасний стан та її перспективи / М. Лагодич // Труди Київської Духовної Академії. Богословсько-історичний щорічник Київської Духовної Академії Української Православної Церкви Київського Патріархату. – К., 2005. – № 2 (2). – С. 265.
2. Козырев Ф. Н. Религия и толерантность: проблема педагогической совместимости / Ф. Н. Козырев // Реальность этноса. Этнонациональные аспекты модернизации образования: Материалы V Межд. н.-практ. Конференции. – СПб, 18-21 марта 2003) / под ред. И Л. Набока. – СПб.: Астерион, 2003. – С.537-541.
3. Бондаренко В. Д. Особливості та перспективи взаємодії церкви зі світською школою в сучасній Україні / В. Д. Бондаренко // Філософські дослідження: зб. наук. праць / Східноу кр. нац. ун-т імені Володимира Даля. – Луганськ: Вид-во СНУ імені В. Даля, 2009. – Вип. 10. – С. 77.
4. Сенчук О. В. Створення нових можливостей підвищення якості освіти через сприяння розвитку приватних шкіл та особливості управління ними / О. В. Сенчук // Освітологічний дискурс. –2010. – № 2. – С. 166.
5. Пархоменко Н. Перспектива розвитку релігійної освіти в школах України / Н. Пархоменко, В. Хромець [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <http://www.religion.in.ua/main/daycomment/25915-perspektiva-rozvitku-religijnoyi-osviti-v-shkolax-ukrayini.html>

6. Юрій Мельничук. Тім Єнсен у Києві. Нотатки про релігійну освіту та освіту про релігію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.religion.in.ua/main/21799-tim-yenson-u-kiyevi-notatki-pro-religijnu-osvitu-ta-osvitu-pro-religiyu.html>

7. Моделі релігійної освіти. Нотатки з лекції Дженні Берглунд у Києві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.religion.in.ua/main/analitica/21988-modeli-religijnoyi-osviti-notatki-z-lekciyi-dzhenni-berglund-u-kiyevi.html>

8. Schreiner P. Religious Education in Europe. [Electronic resource]. <https://resources.eun.org/etwinning/europa2.pdf>.

References:

1. Lagodich M. Religijna osvita v Ukraïni: suchasni ystanta її perspektivi / M. Lagodich // Trudi Kïivskoï Dukhovnoï Akademii. Bogoslovsko-istorichnij shchorichnik Kïivskoï Dukhovnoï Akademii Ukraïnskoï Pravoslavnoï Tserkvi Kïivskogo Patriarkhatu. – K., 2005. – № 2 (2). – S. 265.

2. Kozyrev F. N. Religiya i tolerantnost: problema pedagogicheskoy sovmestivosti / F. N. Kozyrev // Realnostetnosa. Etnonatsionalnye aspekty modernizatsii obrazovaniya: Materialy V Mezhd. n.-prakt. Konferentsii (SPb, 18-21 marta 2003) / pod red. I L. Naboka. – SPb.: Asterion, 2003. – S.537-541.

3. Bondarenko, V. D. Osoblivosti ta perspektivi vzaemodiit serkvi zi svitskoyu shkoloyu v suchasniy Ukraïni / V. D. Bondarenko // Filosofskidoslidzhennya: zb. nauk. prats / Skhidnoukr. nats. un-t imeniVolodimiraDalya. – Lugansk: Vid-vo SNU imeni V. Dalya, 2009. – Vip. 10. – S. 77.

4. Senchuk O. V. *Stvorennya novikh mozhlivostey pidvishchennya yakosti osviti cherez spriyannya rozvitku privatnikh shkil ta osoblivosti upravlinnya nimi* / O. V. Senchuk // *Osvitologichniy diskurs*. – 2010. – № 2. – S. 166.
5. Parkhomenko N. *Perspektiva rozvitku religiihoi osviti v shkolakh Ukraïni* / N. Parkhomenko, V. Khromets [Yelektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.religion.in.ua/main/daycomment/25915-perspektiva-rozvitku-religijnoyi-osviti-v-shkolax-ukrayini.html>
6. Yuriy Melnichuk. *Tim Ensen u Kievi. Notatki pro religiyu osvitu ta osvitu pro religiyu* [Yelektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <https://www.religion.in.ua/main/21799-tim-yenson-u-kiyevi-notatki-pro-religijnu-osvitu-ta-osvitu-pro-religiyu.html>
7. *Modeli religiynoi osviti. Notatki z lektsii Dzhenni Berglund u Kievi* [Yelektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <https://www.religion.in.ua/main/analitica/21988-modeli-religijnoyi-osviti-notatki-z-lekciyi-dzhenni-berglund-u-kiyevi.html>
8. Schreiner P. *Religious Education in Europe*. [Electronic resource]. <https://resources.eun.org/etwinning/europa2.pdf>.